

Lots i Dissorts de la llengua catalana

P. P. WALLISELLEN

exemplar censurat (1963)

Sra. Aurora Bertrana
Lauria 4
BARCELONA 9 - Spaniën

*Manuscrit
mutilat per
la censura*

PANORAMA ACTUAL DE LES IDEES

1324/64

Aurora Bertrana

SORTS I DISSORTS DE LA LLINGUA CATALANA

RAFAEL DALMAU, Editor-Bonavista, 26-BARCELONA

El territori lingüístic de Catalunya comprèn les quatre províncies catalanes, antic Principat de Catalunya, una part de l' antic Regen de València, les Illes Balears, el Rosselló, les contrades aragoneses orientals, la ciutat sarda l' Alguer i la República d' Andorra, sol indret on la llengua catalana resta encara oficial.

Sembla difícil posar-se d' acord sobre el nombre de persones que parlen el veritable català arreu del món.

Uns diuen que, entre tots, sumen quatre milions i mig. Altres afirmen que cinc. I fins hi ha qui assegura que sis.

Que tinguin raó els uns o els altres - jo no sóc qui per a comprovar-ho - és evident que el català el parlem un gran nombre de criatures humanes. I, per la seva antiguitat i el seu prestigi històric, és una llengua altament civilitzada i digna d' ée ser presa en consideració, no solament per nosaltres, catalans, sinó per tot el món civilitzat.

Aquí, a Catalunya, a València i a Mallorca, poetes, filòsofs i no-

veï.istes han conreat i conreen la llengua catalana amb gran mes-
tratge. I la llengua d' aquestes tre regions, rendeix a unificar-se ca-
da dia més.

El català no és solament una rica ,saborosa,expressiva i cultís-
sima llengua,capaç d' expressar admirablement la força,la ironia,la
tendresa,la passió,amb gran riquesa de mots i d' imatges,sinó que ser-
veix d' intermediària entre lles llengües llatines antigues i les mo-
dernes. És un instrument de cultura de primer ordre.

El que dic,no és una lloança gratuïta dictada pel simple amor a
la nostra llengua sinó el resultat d' una llarga experiència adquiri-
da anant anys i més anys pel món i tractant amb la gent més diversa.

Vaig passar una temporada a les muntanyes del Malcantone,al nord
d'Itàlia.Hi vivien principalment,potser únicament,contrabandistes.A
cada dues cases de qualsevol poblat s' hi podia llegir la paraula:
ALBERGO.Però quan entràveu i els demanàveu allotjament o menjar,us res-
ponien invariablement que no en tenien.

~~Aquests pintorescos i mal dissimulats contrabandis~~

Aquests pintorescos i mal dissimulats contrabandistes, parlaven entre ells un dialecte que jo comprenia perfectament. I, el que resulta encara més extraordinari és que amb una barreja de català i d'italià, jo també em feia comprendre d'ells.

Un altre fet que demostra la universalitat del català és el que em esdevingué un cop a Luzerna.

Jo viatjava en companyia d'una amiga catalana. Aquesta dona tenia la dèria d'interrogar els vianants, tan els que transitaven pels carrers com els que pujaven al Riggi en funivular, com els que navegaven pel llac dels Quatre Cantons.

Empaitava decididament el primer que li passava per la vora. Li demanava, sempre en francès, on era la catedral, per on es passava per anar a l'estació, si hi havia un restaurant o una església catòlica per allí a la vora.

Dies ha que viatjavem per la Suïssa de llengua alemanya i la meua companya no es cansava d'interrogar homes, dones i criatures, sempre en

francès. Ells li responien invariablement que no parlaven aquella llengua.

Estavem atravesant un dels nombrosos ponts de la ciutat, quan aturà una dona que gastava un aire pagesívol.

-Pardon, madame!

I li preguntà, naturalment, en francès, per on s'anava a la Casa de la Vila. La dona li respongué, com els altres.

-Ich sprechen kein Französisch.

Jo m'hi vaig acostar. Vaig dir a la meva amiga en català:

-No empipis més a la gant, dona. No veus que no t'entén!

En sentir-me, el rostre de la dona es va il·luminar. El català no era la seva llengua però s'hi acostava. Parlava un dialecte romanx. Ens vàrem poder entendre. Jo li vaig demanar, en català, on era la Casa de la Vila. Ella assenyalà la vora oposada del riu i digué, poc més o menys:

- A l'altra porta.

Comprenguerem que volia dir a l'altra banda de la Reuss.

Li donàrem les gràcies, sempre en català. Ella hi correspongué en la seva llengua. Restava aturada i somrient mentre nosaltres ens allunyàvem. Repetia complaguda aquell mot que nosaltres empràvem per a salvar-la: -Adéussiau!

Durant la darrera guerra mundial jo vivia a Ginebra. Per a guanyar-me la vida, feia, entre altres coses, d'ajudanta d'un catedràtic de la Universitat, autor d'una gramàtica i d'un diccionari en llengua romanx. Molt sovint m'entretenia en el seu despatx a llegir ~~textos~~ textos impresos vinguts dels Grissons. Quan la llengua no estava massa barrejada amb paraules d'origen germànic - el romanx actual es divideix en dues llengües, una per cada una de les valls que componen el cantó - jo arribava a desxifrar-la perfectament.

Entre altres textos recordo el d'unes caramelles (car també hi ha caramelles als Grissons) impreses pels volts de Pasqua Florida, l'any 42 o 43. Llevat de poques paraules, podia passar per una composició escrita en una mena de català decadent, ortografiat d'una manera enrevessa-

da, quasi un text autènticament català de finals del vuitcents.

Que la llengua catalana és actualment una llengua auxiliar de les llengües neollatines antigues, ho prova el fet següent:

Un amic me, poeta anglès, estava preparant la seva llicenciatura a la Universitat d'Oxford quan esclatà la conflagració europea. No va ésser acceptat a l'exèrcit per la seva miopia. Restà a Suïssa amb no sé quin càrrec oficial.

El poeta havia triat com a tesis literària, una crònica dels trobadors amics de Ricard Cor de Lleó. Desitjava traduir a l'anglès un text poètic del segle XII, atribuït a Blondel o a algun altre dels seus contemporanis. El meu amic anglès, coneixia molt bé la llengua francesa però no comprenia ni un borrall de la que pretenia traduir. Tampoc no trobava cap diccionari que pogués ajudar-lo. Ho vaig fer jo, un poc difícilment, gràcies als meus coneixements de català.

Això va decidir al poeta anglès a estudiar la llengua catalana. Es va proposar que la hi ensenyés. I, al cap de poc temps, la coneixia força bé.

Sempre parlàvem en català i fins vàrem començar a traduir plegats "Alicia al País de les Meravelles". Tasca que va interrompre el final de la guerra quan ell se'n va anar a Sud Africa amb una missió diplomàtica.

El català, com ja sabeu, i perdoneu que jo insisteixi en recordar-vos-ho, no és el llenguatge dels primers habitants de Catalunya. Abans de la conquesta del territori pels romans sembla que els habitants del país parlaven un dels nombrosos dialectes coneguts per ibèrics o semítics.

Tres-cents anys abans de Jesucrist, els romans ocupaven una bona part de la Península ibèrica. Com a bons i autèntics conquistadors, imposaven ~~un~~ llur llenguatge a tots els pobles conquistats.

La llengua ~~espanyola~~ ^{llatina} que l'indígena havia començat a emprar com a llengua dels ocupants, és a dir, imposada i estrangera, esdevingué poc a poc la llengua dels nostres avantpassats.

L'evolució del llatí vulgar devers el català, degué produir-se amb una gran lentitud, d'una manera gradual, amb prou feines perceptible pels que la parlaven llavors. Probablement cap generació no va tenir la sensació de parlar una llengua diferent de la que parlaven els pares i els avis.

Resulta, doncs, força difícil, per no dir impossible, determinar en quin moment precís comença la història de la llengua catalana.

Segons Joan Coromines, a qui deu bona part d'aquestes clarícies, les transformacions més notables degueren profuir-se entre els segles setè i vuitè. Però aquest fet també resulta indeterminable perquè els documents de l'època apareixen escrits en un llatí decadent el qual no correspon de cap manera ni al llatí vulgar parlat pels ocupants ni al dialecte ibèric o semític parlat pels indígenes. Deu ésser una barreja de l'un i de l'altre.

La transformació evolutiva del llatí parlat en la Península Ibèrica, dona també naixença a dues llengües més: el castellà i el portuguès.

El català és doncs, una de les llengües neollatines filles del llenguatge que els romans escampaven a través dels territoris de llur vast imperi amb llur civilització i llur cultura.

Quan aquest imperi comença a decaure i a desintegrar-se, llavors, en cada territori, la gent transforma la manera de parlar segons les lleis ~~etimològiques~~ etimològiques i fonètiques particulars.

El fet produeix diferents llenguatges.

Es així com es forma la gran família de llengües romanes o neollatines. Aquesta família comprèn, com ja sabeu també, el romanès, el romanx, l'italià, el francès, el sard, el provençal, el portuguès, el castellà i el català.

2
2 2

Podem distingir quatre èpoques en la història de la llengua i de la literatura catalanes. El període ~~naïf~~^{inicial}, és a dir, el període de la ~~naïf~~^{Corona} ~~naïf~~^{d'or} ~~naïf~~^{naïf} ~~naïf~~^{naïf}. Dit període va fins la fi del segle quinze. Segueix la decadència, al sgle setzè.

Aquesta decadència coincideix amb la gran renaixença de la llengua castellana, iniciada tan brillantment per el Marquè de Santillana entre 1398 i 1458 però no dóna fruits positius fins prop de dos segles després.

La renaixença literària castellana del segle setzè, magnífica i definitiva, ja que no arriba mai a una decadència total, com la catalana, pot considerar-se com una mena de miracle.

Reuneix, en un segle gloriós, els noms de Garcilaso, Cervantes, Lope de Vega, santa Teresa d' Avila, san Joan de la Creu, Tirso de Molina i, finalment, Caldeon de la Barca, que neix el primer any del segle dissetè i ajuata la seva merescudíssima anomenada als grans escriptors del setze.

Aquesta època és per a les lletres castellanes el que per a les lletres catalanes, el segle catorzè.

La decadència de la llengua i de la literatura catalanes, a partir del setze es prolonga fins el divuitè i, tot seguit ve una magnífica renaixença.

Aquesta renaixença s' aferma i expansiona fins ^{avui} ~~la guerra d' Espanya,~~
~~en el 1936. I, novament, ve una altra decadència, potser més aparent que~~
~~real. Aquest dolorós fet constitueix el principal objectiu del present~~
~~opuscle.~~

De moment, però, tornem als inicis de la llengua i de la literatura catalanes per a poder seguir, encara que succintament, llur història.

Retrocedim fins el segle dotzè, quan la poesia catalana s' escrivia encara en llengua d' Oc.

Un poc més tard, la literatura lírica s' escriu ja en una barreja de les dues llengües: occità i català. I, un segle més tard, aquesta llengua s' ha enriquit i matisat d' una manera remarcable.

Però, ja abans del segle catorzè, els prosistes catalans no empraven la llengua d' Oc. Aquesta llengua estava reservada únicament a la poesia.

La novel·la, el conte i la rondalla, la història, els temes populars i religiosos, es conreuaven ja abundantment al segle tretzè en llengua catalana.

Entre 1160 i 1210, Ramon Vidal de Besalú, compona una gramàtica catalana la més antiga d' una llengua parlada, la qual es conserva encara.

En 1235 neix Ramon Llull, poeta, filòsof, alquimista, dit l' il·luminat, universalment conegut, glòria excelsa de Catalunya.

Som al segle tretzè i Ramon Llull escriu ^{quasi} tota la seva importantíssima obra en llengua catalana.

Arnau de Vilanova, personalitat científica, famós arreu del món, també va escriure en català una part de la seva obra.

En 1300 van traduir-se a la llengua catalana, alguns llibres de matemà-

tiques, astronomia, medicina...

El cèlebre Joan Jaume escriu, tsmbé en català, u tractat d' oftalmologia poc després de 1350.

I un diccionari de la rima existia ja en català, en 1370.

Un diccionari català-alemany, fou redactat en 1587.

L' activitat dels escriptors catalans en temes filosòfics és també interessant, destacant-se, pel damunt de yotes, l' obra del ja esmentat Ramon Llull.

El segle catorzè és, per damunt a la llengua catalana, un segle de glòria, durant el qual aquesta llengua arriba a la seva màxima maduresa i expansió literàries, esdevé, al costat del francès, una llengua internacional i diplomàtica.

Tots els gèneres literaris hi són conreuat.

S' ha conservat el text d' obres de teatre escrites en aquella època en les quals, segons Joan Corominas, sembla trobar-se l' origen de la gran renaixença del teatre castellà de més tard.

Però, ^{és} sens dubte en el dret, on els catalans han obtingut més èxit. El

celebre Consulat de Mar, el codi marí de l'època, escrit en llengua catalana, esdevé el codi internacional de dret marí acceptat arreu del món.

A partir d'aquell moment, l'ús de la llengua catalana literària s'estén a una gran part de la nació. Hi participen totes les classes socials, totes les professions.

És una època il·lustrada per un gran nombre d'escriptors, laics i burgesos, els capdavanters dels quals són Bernat Marge, Drsciòt i Muntaner.

Aquest últim, el més famós dels cronistes de l'Edat Mitjana, va néixer a Perelada, a l'Empordà i ha estat, sens dubte, la figura literària més representativa d'aquells temps: guerrer, diplomàtic, cortesà, historiador... Autor de les cèlebres cròniques que omplen sis regnes seguits. Comença per la història de les Il·lites i les conquestes de Pere el Catòlic i acaba amb les d'Alfons el Benigne.

Aquestes cèlebres cròniques representen un dels més imposants documents literaris de tots els temps.

Alguns erudits estrangers ~~han obtingut~~ que he tingut l'honor de conèi-

xer, m' han dit que havien estudiat el català, especialment per a poder llegir dites cròniques en la llengua en què havien estat escrites.

Un altre cèlebre cronista de l' Adat Mitja és l' historiador Desclot. Descriu la invasió de Catalunya per un l' exèrcit i la flota franceses i la defensa heroica del país per Pere el Gran i els seus homes.

El fet esdevenia en l' any 1285 i, algunes d' aquestes cròniques no han estat publicades fins el segle dissetè i, més tard, traduïdes al castellà.

En 1376 apareix un nou escriptor, el qual es llegeix encara avui amb interès: el filòsof i poeta Bernat Metge, gran admirador de Petrarca del qual tradueix, en català, la novel·la Valter i Gisela. La seva obra capdal és Lo somni, on descriu, dissimulant-ho en forma de somni, els seus sofriments d' home incomprès i captiu.

En 1397 neix el futur gran poeta Ausias March català d' origen i valencià de naixença, fill del poeta Pere March i cunyat del cèlebre Joanot Martorell autor de la immortal novel·la cavalleresca Tirant lo Blanc.

Ausias - March va escriure ~~mnem~~ sentidíssims i un poc enrevessats poe

mesen un català molt saborós: Cants d' Amor, Cants de Mort, Cants Morals.¹⁷
La passió, l' amicitat, l' ètica i, últimament el misticisme religiós fet de dolor i de filosofia, li inspiren el Cant Espiritual.

En 1539 els poemes d' Ausias-March són publicats i tot seguit, traduïts al castellà i, un segle més tard, al llatí.

La Catalunya medieval gaudia d' una gran llibertat de pensament. Ho demostra el fet que, ja llavors, l' Alcorà fou traduït al català. En aquella època plena de prejudicis, pocs traductors gosaven fer-ho ja que les opinions preconcebudes de l' Església estaven molt arrelades arreu d' Europa.

Quan la corona de Castella s' uneix a les corones d' Aragó i de Catalunya comença la decadència de la cultura catalana. Empal·lideix la literatura. Les belles arts perden esplendor.

El territori català, és a dir, el Principat de Catalunya, per bé que unit a la corona de Castella sota del mateix ceptre, conserva encara la seva independència fiscal començament del segle ~~xxxxxx~~ ^{divuité}.

Després però, en la vida privada i en les esglésies el català continua

essent la llengua emprada.

El castellà sols es parla oficialment i entre la gent dits distingida dur ant un cert període però mai entre els estaments camperols, eclesiàstics o menestrals.

Després d' aquest període de decadència, s' inicia un període de franc retrobament de la llengua catalana.

El punt de partida es pot situar en el 1833 quan Ebnaventura Carles Aribau compon la seva Oda a la Pàtria, *Gaspar Ramisa (que hom coneix avui per "Oda a la Pàtria")* escrits en un llenguatge acurat i brillant que contrasta notablement amb el que empraven quasi tots ~~en~~ els poetes d' aquella època. És a dir: un llenguatge pobre i simple barrejat de mots castellans.

Aquesta Oda ~~de Ramisa~~, és com una mena de miracle del ressorgiment català. Escrita per un home que, ^{hom} molt intel·lectuals catalans d' aquell temps (exactament com molts intel·lectuals catalans d' ara) solien escriure en castellà, és la guspira que reanima les cendres i abranda en el foc nou de la llengua i de la literatura catalanes.

Les petites fogueres isolades, febles i vacil·lants, que cremaven ací

i allà arreu de Catalunya, a València, a les Balears, es reanimen amb
l' Oda a la Patria.

S' estenen. S' ajunten. Aixequen llur calor i cloror del amunt, terra
enllà. Reanimen el cor, mig gebrat, dels catalans, hi desperten l' amor, la
i l' esperança. fe,

Aquest foc ja no s' extingirà mai més. Perquè un home genial, Pompeu
Labra ha aplegat la llengua catalana, i l' ha ordenada i fixada en un mo-
nument i diccionari on els catalans que estimen llur llengua nadiua, po-
den cercar-hi mm l' orientació i l' ajuda que els cal.

Després de l' Oda ~~al~~ Patria, la nostra llengua, fins llavors aban-
donada, empobrida, quasi oblidada, comença a ressuscitar.

No és Aribau ni el seu amor a Catalunya ni la seva indiscutible ins-
piració poètica i encara menys el seu esforç per aixecar la llengua
catalana (que no crec que en fes cap en aquest sentit) sinó l' impon-
derable moment crucial qui, miraculosament, decideix el retrobament de
Catalunya i de les seves lletres.

Altres homes, amb tants o més mèrits i amb molta més fe en el cata-

È ho havien provat ja abans, sense èxit. El fat vol que l' èxit sigui d' Aribau i, a fi de comptes, què importa de qui és?

La Renaixença de les lletres ~~romanes~~ catalanes comença i amb ella el ressorgiment de la llengua catalana.

Aquest ressorgiment es fa a poc a poc, amb certes vacil·lacions, mb certa indecisió.

De moment es va provar i maldar per ací i per allà.

Versaires i prosadors que senten i estimen llur llengua, treballen isolats, no gaire encoratjats pel públic ni pels companys, i gens guiats per un cervell i una voluntat fermes, com ho serem més tard nosaltres, ja en ple segle vint, pel cervell i la voluntat del mestre Fabra i dels seus col·laboradors.

Quants d' aquest homes del noucents, amb talent i voluntat indiscutibles, vegeren fracassar llurs esforços per manca d' encoratjament i ajuda. I a fe que ~~combinaven~~ en calia de coratge i de voluntat per a escriure en català en aquella època de vocabulari bastarditzat i ortografia anàrquica.

Em plauria citar aquí tots els noms dels primers peoners de la nostra gran Renaixença i cada una de llus obres però el reduït espai de que dispo en aquest opuscle no m' ho permet.

Recordaré, però, Joan Cortada, que poc temps després d' aparèixer mmm - l' Oda ~~inutilitzada~~ d' Aribau, traduï al català "La Fugitiva". Albert Vidal, autor d' un diccionari català-castellà que no crec que arribés mai a publicar-se. Pere Mata, que en 1836 publica un poema : Lo vot complet, Pere Labèrnia, autor d' un diccionari català amb correspondència castellana i llatina...

Joaquim Rubió i Ors, sota el pseudònim de "Lo Gayter del Llobregat", publica poesies en català en el Diario de Barcelona .

Rubió i Ors, és considerat per Nicolau d' Olweer, com un dels iniciadors de la nostra Renaixença: "El primer que aspirà a fer-se ressò de l' ànima catalana."

També per aquell temps, Miquel Anton Martí, publicà un recull de poesis aplegades en un volum sota el títol : Llàgrimes de viudesa.

En 1859 es restableixen els Jocs Florals que havia fundat a Barcelona el rei Joan Primer en l'any 1396 i que, durant un llarg període (el més catastròfic de la Decadència) no s'havien celebrat a Catalunya.

La restauració dels Jocs Florals representa un fet capdal en la història de la Renaixença. No solament afecta els poetes i prosadors de llengua catalana i els auditors i llegidors de Catalunya, sinó que es converteix en un importantíssim esdeveniment social. ~~Que~~ Com semblant a la festa de l'adjudicació d'un premi de novel·la en els nostres dies però amb molta més repercussió. Els intel·lectuals i la burgesia barcelonessa, esperaven el dia dels Jocs Florals amb candeletes. Les dones estrenaven vestits, els homes hi anaven amb peça llarga i barret de copa. Es feien presentacions i es renovaven coneixences. I, més d'un casament es concertava de resultes dels Jocs Florals.

Ciutats i pobles importants de Catalunya, organitzaven també festes poètico-literàries i la reina de la festa esdevenia un estel de primera magnitud en la vida social i literària. Sovint, el poeta guanyador de la flor natural s'hi emmullerava. I si no ell, algun dels ~~quatre~~ mantenedors

o portes premiats.

Les cases benestants i fins les nobles, consideraven un honor que un poeta guanyador d'una flor natural entrés a formar part de la família.

De resultes dels Jocs Florals i de l'atmosfera que es creà a l'entorn de la gaia festa, es formà un grup anomenat Gai Saber. Cada un dels components d'aquest grup havia de col.laborar i contribuir a l'esplendor de la Renaixença Catalana.

El formaven ,entre altres, Francesc Pelai i Briz i Maspons i Labrós pare del nostre venerable amic Francesc Maspons i Anglaseil.

Franvesc Pelai i Briz recollia cançons populars arreu de Catalunya, Maria de Belloch aplegava llegendes de diferents regions, Maspons i Labrós es dedicava a col.leccionar jocs d'infants de tradició catalana que havien de formar un o més volums. Valuosa aportació a la cultura del país.

Un altre grup anomenat Joventut formà una revista que publicava interessants treballs en català.

Es formaren també nous i cada vegada més nodrits grups d'excursionistes. Aquests grups representaven, i segueixen representant encara, un paper molt important en el ressorgiment català. Tots estan animats del més pur esperit catalanesc i en llur estatge social mai no hi falta una saleta de conferències on acudeixen i disserten personatges més o menys significats, una gran o petita biblioteca més o menys rica i organitzada i, quasi sempre, un mestre de català a la disposició dels socis que vulguin conrear, practicar i escriure aquesta llengua.

Així mateix s'incorporen al moviment ressorgidor els primers narradors, novel·listes i autors dramàtics amb més o menys puresa de lèxic i d'ortografia. ~~Amim~~ Recordarem alguns noms per a fer-nos millor càrrec de la magnitud d'aquest gran moviment renaixentista:

Emili Vilanova, amb una varietat i prolixitat ben meritòris, escriu i publica quantitat de descripcions de costums del país plenes de vida i de gràcia.

Narcís Oller, després d'haver escrit en castellà, es decideix, a instàncies dels seus amics, a provar fortuna en llengua pròpia. Publica la

seva primera composició en català: Croquis al natural. Després, la novel·la La Papallona. Aquesta novel·la és considerada com una veritable revelació d' un gènere nou i traduïda al castellà i al francès.

Segueixen: Isabel de Galceran, l' Escanya pobres, La febre d' or.
La bogeria....

Amb menys esclat però amb iguals mèrits, Vidal i Valenciano havia escrit i publicat La família del mes dels Salzers, La vida al Camp, Rosada d' estiu...

Martí Genís i Aguilar presenta Julita, La reina de Cadí, Sota un Tarot.
Marià Vayreda es fa cèlebre amb La punyalada. Records de la darrera carlinada, Sang Nova...

Ramon Caselles, un escriptor digne de figurar en qualsevol antologia universal, publica Els Sots Feréstecs, Les multituds...

Joan Pons i Massaveu escriu poemes i novel·les d' un sabor popular i costumista notabilíssims, entre els quals: Quadres en Prosa, La colla del carrer, L' auca de la Pepa, A matadegolla i altres.

Joaquim Ruyra enriqueix la llengua catalana amb les seves obres im-

mortals: Jacobé i El rem de Trentaquatre

Víctor Català, (Caterina Albert, sortosament viva encara però ja nonagenària, retirada del món literari d'uns anys ençà), il·lustra el final del dinou i començament del vint amb les seves grans obres: Solitud, Drames rurals, Caires vius...

Prudenci Bertrana es revela al món de les lletres catalanes tot just encetat el ~~segon~~ segle vintè. Publica la seva primera novel·la Josafat el 1906. Aquesta obra l'acredita tot seguit com a gran novel·lista i és traduïda a l'italià i a l'alemany.

Novel·lista i assagista del final del dinou, és també Pere Coromines i Muntanya autor de Presons imaginàries, La vida austera, Hores d'amor serenes...

Dels grans poetes del final del dinou he de citar, en primer lloc, Jacint Verdaguer, que en 1883, data gloriós en tre totes per a les lletres catalanes, dona a conèixer el seu formidable poema, L'Atlàntida, aquell que, quasi cent anys més tard, el món sencer coneixerà per la música de Manuel de Falla.

Joan Maragall, el més profund i alhora exquisit dels poetes, fill tardà de la Renaixença i tan actual com el més modern dels del segle vint.

Gabriel Alomar el delicadíssim autor de poemes inoblidables i altres que lamento no poder citar.

Fills i alhora forjadors de la Renaixença, són també els autors de teatre entre els quals cal citar en primer lloc a Frederic Soler, Serafi Pitarra reconegut en tot el país com a veritable fundador del teatre català.

Conrad Roure que amb el pseudònim de Pau Bunyegues escriu nombroses obres teatrals: Una noia és per un rei, La vida a l'encant i altres.

Ignasi Iglésies, tan injustament oblidat i posat de banda.

Angel Guimerà, autor popularíssim que no passa de moda encara que no el representin.

Santiago Rusiñol, d'inefable i finíssima ironia, a qui debem tantes hores de sa i deliciós esbarjo...

Però ja hem anat massa lluny en la cita dels noms dels conreadors de la llengua catalana de final i començament de segle.

Ara, sols ~~mmmmmmmmmm~~ em manca assenyalar l' existència de les primeres publicacions catalanes, diaris i revistes.

En 1871 ja es publicava un diari en català en forma de revista: La Renaixença, la qual, en 1872 era dirigida per Angel Guimerà. A partir de 1881, La Renaixença es converteix en diari.

En 1899 comença a publicar-se el diari La Veu de Catalunya.

En 1907 es funda l' Institut d' Estudis Catalans, és a dir: l' Acadèmia de la Llengua Catalana. I, alguns anys més tard, la Fundació Bernat Metge que patrocina Francesc Cambó.

Aquesta fundació ha publicat els clàssics grecs i llatins en català amb la preciosa col·laboració d' especialistes molt competents i un resultat cultural notabilíssim.

En 1931, amb l' esdeveniment de la República Espanyola i de la Generalitat de Catalunya, el català reprèn caràcter oficial.

Ja tenim un extens i ben redactat diccionari de la Llengua catalana. També tenim un o dos diccionaris, català-castellà, castellà-Català; català-alemany, alemany-català, francès-català, català-francès, etc. etc., i un gran

diccionari català amb traducció castellana, francesa i anglesa de cada mot.

En les escoles de l' Ajuntament i en les partulars, els alumnes aprenen el català alhora que el castellà.

Es funda un premi anual de novel·la: el Creixells, ~~el qual és adjudicat per darrera vegada en 1938.~~

Els Jocs Florals se celebren amb un esplendor mai vist, Hi concórren els millors poetes i prosadors de la llengua catalana. I la festa, al Palau de la Música, és presidida per les primeres autoritats oficials de Catalunya en presència ~~de milers i milers~~ de ciutadans entusiastes.

Les empreses editorials es multipliquen.

Tots els aparadors de les llibreris estan plens de llibers en català

Poetes i novel·listes, veune publicades llurs obres i llurs traduccions amb una dignitat extraordinària a l' alçada de qualsevol país europeu.

Tthom vol aprendre a llegir i a escriure en català. ~~I, tot d' una~~
~~esclata la guerra i amb ella es produeix l' esfondrament de Catalunya i del català.~~

2 2

Avui estem en plena

~~En 1939, fi de la guerra d' Espanya, comença una nova~~ decadència de la llengua catalana. Però aquesta decadència es diferencia de les altres en què, al mateix temps que la majoria dels catalans, ~~per obligació~~, per es-
petit pràctic o per snobisme, adopten el castellà com a llengua parlada i escrita, alguns es desvien i consagren llurs esforços a conservar i perfeccionar el català.

D' aquest últims en parlarem més tard.

Si per a formar un judici del drama lingüístic de Catalunya ens basem en el nombre de famílies catalanes que, encara avui, després de més de vint anys de normalitat social, no parlen, no llegeixen ni escriuen el català, tenim dret a qualificar aquesta època com la d' una nova decadència de la nostra llengua, una de les més catastròfiques.

Analitzem fredament, objectivament, el panorama que ofereix la nostra joventut.

D' aquesta joventut, els menys de trenta anys, amb algunes, no gaires,

excepcions, no .llegeixen mai un text en català. Pretenen que no l' entenen, (m'ho han dit centenars de vegades) per bé que a casa llur el parlin amb els pares i els germans. Això, naturalment entre famílies de la menestralia o del poble. La gent rica o benestant només parla, llegeix i escriu el castellà.

El costum de considerar el castellà com un llengua distingida, allò que se'n diu de bon to, no és cosa nova. La dèria va començar al segle divuitè en el moment de la submissió catalana a les armes ^{de Felip V} ~~(espanyoles)~~. I la cosa ha continuat amb pujades i baixes, ~~segons la situació política~~, tot el llarg de la història.

Avui, el fet ha pres proporcions insospitades. La alta i la mitjana burgesia, amb algunes excepcions, considera el català com una llengua inferior, igual que de llur refinada distinció, bona per als pagesos, per als vilatans o per aquells éssers, vagues i absurds, que s' anomenen poetes i per a una colla de desorientats i somiadors que s' obstinen a cultivar-la no solament en converses familiars i socials, sinó a llegir-lama escriure-hi llibres.

I alguns creuen o pretenen fer creure, encara, que és un dialecte.

D' aquesta desviació dels corrents naturals en resulta un gran tort per a les dues llengües: la castellana i la catalana.

Si aquells catalans que han abolit la seva, volen un dia, tornar a parlar-la, ho fan amb una innoble barreja de les dues.

Quant al castellà, llengua viril, rica i matisada, ha sofert des de la invasió catalana en els seus dominis, un catastròfic empobriment corruptiu.

A primera vista, sembla difícil que la invasió dels catalans en els dominis lingüístics dels castellans pugui perjudicar la llengua castellana, parlada i escrita.

Però si es té cura en observar amb imparcialitat i interès la força d' adaptació i persuassió dels catalans, comprendreu fàcilment que no exagero.

Al català se li desvetlla l' esperit combatiu en les circumstàncies més difícils. Està avesat a lluitar amb el centralisme que li ha complicat l' existència però no li ha privat de situar-se. I és, justament, per a ~~muntar~~ situar-se que s' ha posat a parlar a tort i a dret en castellà.

Parlant en castellà s'ha introduït en els ministeris, ha obtingut permisos especials. Si no ha aconseguit instal·lar una indústria o un comerç a Barcelona, a Manresa o a Terrassa, l'ha instal·lat a Madrid, a Saragossa o a Soria. O s'ha associat, aquí, amb industrial o comerciants d'altres terres.

Ha enviat els seus fills a estudiar a la capital. Ha aconseguit per a ells càtedres universitàries, la direcció d'importants negocis. En poques paraules: la seva ambició l'ha dut a parlar castellà, mentre una altra sèrie de catalans ho feien únicament per a fer-se veure ~~alguns, per ferer~~.

Entre uns i altres estan contribuint a l'empobriment actual de les llengües castellana i catalana.

Lamentable evidència, ja que cada una d'aquestes llengües posseeix qualitats d'expressió i de finor que li són pròpies, i, ben particulars al poble que les parla, el qual les ha forjades i matitzades a poc a poc, a través de segles d'història, segons les seves necessitats temperamentals i sentimentals.

Un castellà ha d'expressar-se en castellà i un català en català. No per orgull nacional ni per obstinació ni fatuïtat, sinó perquè és en la seva

pròpia llengua i,únicament en la seva pròpia llengua que un poble sent, pensa,s' expressa amb claredat i naturalitat.En tractar de fer-ho en una altra,que ha après però que no ha mamat,tradueix inconscientment, contribuint així a poc a poc,a l' empobriment i decadència de l' idioma que preté parlar.

Els catalans tenim la paraula fàcil i la verbola abundant.Som hospitalaris de mena i cortesos amb els forasters.

Sempre estem disposat a respondre en la llengua en que hom se'ns adreça per poc que la coneguem,tant si és castellà,italià o francès.

El castellà,tots ens pensem saber-lo.El parlem amb convicció i desembaràs sense reparar gaire en les falxes que fem.Aquest desembaràs acompanyat de somriures cordials i abundants,tustadetes d' espatlla,contribueix a impressionar favorablement al nostre interlocutor.

Sempre que no es tracti de castellans cultes,amants de llur llengua, i amb coneixements suficients per a descobrir les nostres faltes (cada dia n' hi ha menys d' aquesta mena) a força d' escoltar-nos fer-ne es posen inconscient-ment a imitar-nos.

"No más, ya tengo prou". "El paleta no viene". **N**ome lo digas, chica".

Aquestes frases corrents usades per gent no catalana, les sentirem a cada moment.

En boca de gent forastera, demostren que ja els hi hem encomanat les nostres faltes de castellà.

Cada dia que passen ~~moim~~ aquí, és un dia més de perill per la puresa de la llengua castellana.

Els que viuen a Catalunya sense ser catalans (i Déu sap si són colla) no aprenen mai el català però desaprenen el castellà.

Poquet a poquet, les faltes apreses dels catalans se les encomanen els uns als altres, i tots plegats scabem per no saber si el que parlem és castellà o català.

També se'ls encomana el nostre accent, tan fort, tan particular amb les vocals obertes i neutres, gairebé impracticables per un castellà o ~~per~~ peninsular no català.

Aquestes vocals, ells no arriben a dominar-les mai. En canvi perden la nitidesa explosiva de les vocals castellanes que són la tònica del ben

parlar de la meseta.

Els catalans patim, entre altres, dos greus i ~~imp~~ersistentes defectes: l' amor al guany per mitjà del treball o de la inruga, i la inevitable vanitat pròpia dels pobles mediterranis.

Qui sap si en aquest defectes, que menen fatalment a l' individualisme no es trobaria, sinó tota, almenys bona part de l' explicació de les nostres eternes derrotes polítiques.

Castella, orgullosa i austera, pobre i visionària, ~~pot~~^{conclusiu}met una i altra volta a través de la història, Catalunya, rica i treballadora, intel.ligent i flexible.

Fins ara ^{ningú} no ha trobat una explicació prou clara i convincent a l' etern drama.

Però el català, mancat de les grans qualitats heroiques i dominants del castellà, en posseeix unes altres que el fan fort i preponderant en això que afecta la prosperitat econòmica si no política, del país. Renega de la seva llengua si cal i quan cal (l' exemple el tenim ara) o fingeix renegar-la si això li basta per a obtenir el que es proposa.

El que explica el cas actual.

Molts d'aquests catalans que s'han posat a parlar i a escriure únicament en castellà, amb lamentable detriment de la llengua castellana, havien viscut l'època de la Generalitat de Catalunya, quan el català era llengua oficial i ells es gloriejaven de parlar-la, llegir-la i escriure-la.

Llavors aquest cooreu de la llengua materna no demanava cap renúncia, cap sacrifici, cap pèrdua de diners ni d'honors. Al contrari, ajudava a guanyar-los.

Avui tot ha canviat.

Aquest homes, excessivament pràctics, han deixat llur llengua materna de banda com una vella camisa inútil. ~~Però tornaran a usar-la alegrement a la primera ocasió, quan el fet no constitueixi un perill per a llurs interessos ni per a llur vanitat.~~

De moment el català no els interessa. Usen a tort i a dret un castellà defectuós i malsónant que ells consideren indispensable a llurs negocis o, simplement, a llur vanitat de gent distingida. I els negocis o la

vanitat són arguments de pes.

Aquest esperit comercial, aquest oportunisme o aquesta elasticitat mental són, potser, qualitats apreciables. Barrejades amb un poc d'idealisme, ho serien encara més.

Per aquest catalans ambiciosos, pràctics o vanitosos, l'ús i l'abús de la llengua castellana no significa, malauradament, ni amor ni respecte a aquesta llengua tan admirable. Significa, simplement, la convicció de fer-hi negoci, de lluir-s'hi o de badoquejar davant dels companys.

Accepto que els negocis són els negocis, com diuen els anglesos, i que el diner que s'hi guanya facilita la vida agradable i còmoda (coses altrament respectables) i que, per a obtenir aquesta vida agradable i còmoda cal sacrificar la llengua materna. (No podeu exigir a cap català que posi l'ideal patri per damunt de les exigències socials) Però, i aquelles famílies tots els membres de les quals són catalans, fills, pares, avis, per què parlen el castellà a casa entre ells?

Cap llei del govern central no obliga els catalans a parlar castellà ni en societat ni en família. Oi més, a la Diputació, a l'Ajuntament, a la

Delegació del Treball, a Hisenda, la majoria dels empleats catalans parlen en català a qui vulgui parlar-lo.

Malgrat aquestes facilitats, milers i milers de catalans, sobretot els que no passen de la trentena, i es consideren distingits, segueixen parlant el castellà en societat i en família.

El català, potser no l'han sabut mai bé. Però, si l'han sabut alguna vegada, a força de no parlar-lo ni llegir-lo, quan volen reprendre'l el deformen, l'adulteren.

o
o o

Una altra de les circumstàncies que contribueix a empobrir la llengua catalana parlada, és la immigració sempre creixent d'espanyols a Catalunya.

Tot Espanya de nord a sud, d'est a oest, a excepció potser, de les províncies basques, considera Catalunya com una mena de Xauxa.

Amb l'esperança de trobar-hi treball, i una vida més confortable, s'hi precipiten famílies senceres. S'instal·len en qualsevol lloc: en les cavernes de les muntanyes circumdants, sobretot a Barcelona, en

cabanyes, en barraques improvitzades. I, sempre, o quasi sempre, si no són uns perfectes dropos (cas que no sol succeir perquè els que mandregen ja no es mouen de casa) reïxen a col·locar-se en un lloc o altre.

Els fills d'aquests nous i sovint no empadronats ciutadans de Catalunya, van més tard, a l'escola. Es comuniquen amb els companys de classe i amb els veïns del carrer. Amb l'elasticitat dels humils, accepten la llengua del país mentre els petits catalans es posen a xampurrar el castellà.

En resulta una ~~lengua~~ estranya barreja!

Tinc la convicció que si les coses continuen per aquest camí, si algun esdeveniment extraordinari no ve a deturar-les, de la mateixa manera que en els egles setè, d'una barreja de llatí vulgar i d'ibèric o semític es va formar el català primitiu, així mateix, d'una barreja de català i de castellà, es formarà una ~~lengua~~ nova llengua.

Però malgrat la gran immigració ^{d'altres regions} ~~novoroca~~ a Catalunya, malgrat l'ambició, ~~la necessitat~~ o l'esnobisme que obliga a tants i tants catalans a parlar castellà, no seria possible que el català es malmenés si exis-

tís una premsa en català, llegint la qual el lector corrent conservaria el seu llenguatge, adquiriria nous coneixements lingüístics. Però aquesta premsa no existeix. Tampoc no es publiquen ~~mmm~~ prous contes o novel·les en català per a la infància i la joventut, mentre se'n publiquen una gran quantitat en llengua castellana.

Així, ni els grans ni els petits no coneixen la llengua escrita i ~~momes~~ aquells que la coneixen, l'obliden, poc a poc, fatalment.

2
2 2

Els infants, menestrals o pagesos, que parlen encara en català a casa, quan es refereixen a un animal o a un objecte no domèstic, l'anomenen en castellà. Així, és la cosa més corrent sentir dir a una criatura: Mira, pare, quin pato més bonic! "Em deixeu retallar aquesta lechuza, mare?"

I, el que és pitjor: els pares, que sempre havien anomenat ànec i òliba a allò que els menuts anomenen pato i lechuza, a força de sentir-ho dir malament, acaben, ells també, per dir-ho.

Fins i tot en els pobles de muntanya, l'ensenyament es fa en castellà.

Si, ~~per casualitat~~ el mestre d' escola és català, parla als menuts en la llengua del país perquè no ignora que si els explica la lliçó en llengua oficial, la meitat de les explicacions restaran incompreses.

Però, del fet que en algunes escoles de pobles muntanyencs o marins tenen mestres de parla castellana que no volen aprendre el català, els infants de l' interior i de la costa que parlaven un bon català rural i pobre però força pur, s' han posat també, com els de ciutat, a barrejar paraules castellanes a la conversa familiar.

Escoltant-los fer a cada pas, faltes de llenguatge, els pares, que anys enrera parlaven un català sense barreges, es posen igualment a fer-ne.

A pobles i ciutats, tothom escolta la ràdio i la televisió. Tothom o quasi tothom alimenta l' esperit de revistes gràfiques escrites en castellà. Tothom o quasi tothom va al cinema una o dues vegades per setmana on tots els films són parlats en castellà.

A primera vista, el que vinc a dir, sembla un mitjà ràpid i segur d' aprendre bé el castellà tot i oblidant i adulterant el català.

Però, no és així. Encara que sembli mentida, pocs catalans han après

i perfeccionat el castellà (Em refereixo, naturalment, als que no han hagut de fer-ho perquè la professió els ho exigia: actors, conferenciants, locutors de ràdio) l'únic que han fet és desaprendre el català.

De la mateixa manera que els de parla castellana, per anys que visquin a Catalunya, no aprenen el català i desaprenen el castellà.

Seria interessant fer un estudi que recollís les faltes més corrents en llengua castellana i catalana, practicades pels habitants de Catalunya, catalans i no catalans.

Una petita mostra són les següents, que venen amb una regularitat esferèdora a la nostra oïda:

En pretès català:

La ~~caja~~ caja d' ahorrus

El cubu de la bassura

Un bitllet d' ida i vuelta

Desde luego

Hasta la vista

En pretès castellà:

Anemos a hacer una paseada

Llevaba todos los pelos dejados ir

De niños habia muchos de bonitos.

ets...etc...

Tots sabem que el castellà és una llengua magnífica quan hom la coneix i la parla bé. Parlada de qualsevol manera pels catalans i els no catalans de Catalunya, resulta pobra i grotesca.

~~Les autoritats castellanes amants de la llengua llur, haurien de prohibir-nos parlar-la en comptes d'obligar-nos-hi.~~

Però la culpa, ho repeteixo, no és ni de les autoritats ni dels ^{na-} ~~at-~~ ^{Turals d'altres regions} ~~tres peninsulars~~ que viuen a Catalunya, la culpa és únicament nostra, del nostre servilisme, de la nostra beneiteria.

Hem catalanitzat el castellà. Hem castellanitzat el català i ara, ja no sabem el que parlem.

Sortosament, als pobles duntanyencs i marins, els capellans no han deixat mai d'ensenyar la doctrina i de predicar en català. I alguns, potser pocs però segurs, ho fan en un llenguatge acurat sense les barreges

esmentades.

Els catalans que estimem la nostra llengua, clericals o anticlericals, hem de reconèixer la tasca catalanitzadora dels clergues. Gràcies a ells, els capellans rurals, el català resta pur i encara viu, no solament en l'expressió de l'esperit, sinó també en la vida familiar i quotidiana.

A ciutat, la tasca catalanitzadora dels clergues resulta més difícil. Un rector de parròquia urbana no pot ~~arriscar-se a~~ imitar un rector de parròquia rural, ~~per ganes que en tingui~~. Els sermons, i l'ensenyament de la doctrina cristiana, s'han de fer en castellà.

Algunes parròquies, potser totes, no ho sé/tenen permís per a predicar un o dos cops diaris en català durant les misses.

Alguns rectors i vicaris, però, posen una cura particular a conservar l'esperit de catalanitat dels feligresos, sobretot dels joves.

A part les tasques únicament espirituals, organitzen curssets i conferències, lectures, representacions de teatre...

Aquest jovent que en algunes parròquies rep ajuda i guia dels cape-

llans, serà, sens dubte la bona llavor de la llengua catalana de demà.

Amb els clergues de Catalunya, els escriptors de llengua catalana, compartim la responsabilitat de la conservació i puresa de la nostra llengua.

Permeteu-me, doncs, que en evocar ^{la crisi} ~~el drama~~ actual de la llengua catalana, parli també del , nostre, del dels escriptors catalans, entre els quals m' honro figurant.

^{Pocs} ~~cap~~ de nosaltres ^{deu} ~~no~~ pot guanyar-se la vida escrivint en català. Ni periodistes, ni novel·listes, ni conferenciants, ^{només alguns} ni autors de teatre. El que no serveix per a res més i ha de viure de la ploma ha de fer-ho en castellà.

Voler escriure en català, equival a condemnar-se a viure en un desert al bell mig de les multituds que viuen , menys o més bé, però viuen.

Això explica el gran nombre d' escriptors catalans que han desertat la llengua materna.

Alguns famosos premis de novel·la traduïts a diferents llengües estrangeres , han estat guanyats per catalans.

Potser aquests famosos novel·listes haurien escrit en català (segurament ho haurien fet) si les dificultats de ^{venda} ~~publicació i de difusió~~ no els ho haguess privat.

Escriure en català representa una sèrie de sacrificis que pocs, molt pocs, ens veiem en cor d' acceptar.

Hi ha un moment en la vida del novel·lista, narrador, historiador o autor de teatre, propici per a decantar-se per una de les dues llengües. És el moment en que comença la seva carrera literària. Si hem estudiat en centres oficials (i quasi tots hi hem estudiat) coneixem el castellà literari tan bé com pugui coneixer-lo un castellà, un gallec o un andalús. El castellà no és per a nosaltres una llengua estrangera sino una llengua apresada des de la infància: a l' escola, a l' Institut, a la Universitat.

Ens hem atipat de literatura castellana, clàssica i moderna, bona i dolenta. L' hem assaborida i admirada, criticada i rebutjada.

La majoria de nosaltres estem preparats per a escriure en castellà. Si no ho fem no és per manca d' aptituds o d' afecte a aquesta llengua.

tan rica i expressiva, sinó per simple i pur amor a la nostra.

Aquest amor ens costa car. No podem col.laborar a cap diari ni revista. ~~No podem enviar a cap concurs llevat del del dia de Santa Llúcia.~~ No podem aspirar al favor dels editors importants ni als llargs tiratges ~~ni a l'atenció de la premsa, consagrada enterament a les obres escrites en castellà.~~ I tampoc al favor del gran públic.

Aquestes circumstàncies tan poc esperonadores i propícies a l'optimisme, creen un clima anti fraternal entre editors i escriptors; entre companys de lletres.

Els editors es fan els desmenjats davant dels escriptors i els escriptors, en comptes d'esguardar-se els uns als altres com a lluitadors d'un mateix escamot, col.laborant per una sola i única causa, s'esguarden de cua d'ull com certs caçadors isolats perseguint, cada un pel seu cantó, la mateixa presa.

La situació de l'escriptor de llengua catalana, llevat d'algunes, poques, excepcions de noms privilegiats, resulta d'una solitud aclaparadora.

I, com si aquestes dissorts no fossin prou, no solament no ens sentim encoratjats pels pocs editors de llengua catalana i pels pseudo companys de lletres, sinó que, de tant en tant hem d' escoltar el consell d' algun amic amb sentit pràctic que ens diu amb aire compungit: "Per què no escrius en castellà?".

L' única recompensa a que podem aspirar els escriptors catalans, és la troballa d' algun rar i heroic lector capaç de llegir i comentar un llibre nostre.

I en dir heroic, no és per abusar dels adjectius sino per a explicar que fins i tot per a comprar llibres catalans, sobretot barats, s' ha de menester una certa dosi d' heroisme.

Els llibreters, com és natural, no solen fer gaire cas de les obres publicades en català, llevat d' alguns remarcables excepcions, (de llibreters excepcionals, també n' hi ha) no coneixen ni la meitat dels llibres que es publiquen en llengua catalana i això que no són gaires. En les escasses ocasions que un client els demana una obra catalana, si aquesta no és editorialment important, li solen respondre que està es-

gotada. Així no s'han de molestar a demanar-la a l'editor, perdre temps i no guanyar-hi més que un tant per cent insignificant.

Em poso al lloc del llibreter. Aquest senyor ha posat botiga per a vendre i fer negoci. Si s'ocupa de llibres catalans ni vendrà ni s'acreditarà.

Del llibre català no es pot esperar un guany enllepolidor ni per a l'autor ni per a l'editor ni per al venedor.

Per a ésser autor, editor o venedor de llibres catalans cal tenir es-
petit de sacrifici. Podem, honradament, exigir a ningú que en tingui?

A Barcelona comptem amb poderosos i intel·ligents homes de negocis que es dediquen a l'edició. Aquests senyors no editen, naturalment, més que en castellà. Comptem amb la simpatia i l'ajuda del públic, ^{del distri} ~~de la~~

buïdors i exportadors
censores, de la premsa.

Aquesta premsa, encara que els redactors i el director i, probablement també els capitals, siguin catalans, és rar, molt rar que vulguin ocupar-se d'un llibre escrit en català.

De tant en tant ho fan, ~~amb una certa solemnitat però solament en ca-~~

~~nos comptat i molt especials,~~ segurament seguint ~~els intrincats camins~~
~~d'una política~~ que jo no estic en condicions de comprendre.

Per consegüent, l'escriptor de llengua catalana, ho repeteixo, es troba isolat, desemparat, abandonat dels editors, del públic i dels crítics i comentaristes.

L'absència dels crítics o comentaristes no obeeix ^{sempre} a poca o mala voluntat.

Els redactors literaris de la premsa estan massa enfeïnats per a ocupar-se d'uns llibres que pocs compraran, que pocs llegiran.

Probablement, ells mateixos no tenen temps de fullejar-los, encara que l'autor o l'editor els hi enviï. S'estimen més consagrar llur temps a llegir i comentar les obres escrites en castellà. Perquè el món de les lletres castellanes és molt més important. S'aguanta damunt d'una ben dreçada plataforma social-comercial damunt de la qual es pot guanyar honor i profit, que, a fi de comptes, resulta el més interessant.

Les seccions literàries de la ràdio segueixen poc més o menys els mateixos procediments que la premsa. Es a dir: donen importància a un

llibre castellà i poca o gens, a un llibre català.

Quan algun dels nostres amics, periodistes publica unes breus ratlles sobre alguna de les nostres obres, fins i tot si aquestes ratlles apareixen discretament dissimulades entre les necrològiques i les comercials, mentre en el mateix número i a primera pàgina, publica tres columnes dedicades a qualsevol llibre escrit en castellà o traduït del francès o de l'anglès, nosaltres, els escriptors catalans ens en sentim ben copsats i profundament agrats.

2
o o

Per acabar de contar les malaurances del llibre català, que són, naturalment, les pròpies malaurances de la llengua catalana, em manca parlar ~~de la censura i~~ del públic.

Els dos són els enemics de l'escriptor català: l'un, per excés d'atenció, l'altre per excés d'indiferència.

La censura és mestressa i senyora dels nostres destins literaris. La nostra obra ha de plegar-se, fatalment, a les seves exigències i acatar els seus inexcrutables desigs.

Quan escrivim una novel·la o un conte, un assaigumna biografia o una conferència, no podem deixar de considerar el que pot agradar-li o desagradar-li.

Amb l'esperança de la seva aprovació, escrivim amb l'esperit encogit, sense cap mena de llibertat de pensament. Cada cop que hem d'enviar-li un text comencem a tremolar. Què ens deixarà o què no ens deixarà passar? Perquè mai no sabem de cert el que pot plaure-li.

Esperem que, els nostres contes i novel·les són moralment i religiosament ortodoxos, ens permetrà publicar-los.

Però els personatges que ens els han inspirat es troben, de tant en tant, a l'oposat de la moral i la religió i, en voler descriure'ls, encara que sense fer-nos-en solidaris, no sabem si decantar-nos devers la sinceritat creadora o devers l'oportunisme acomodaticí.

La primera posició deixa el nostre esperit en repòs i el nostre text en perill.

La segona ens col·loca en la falsa actitud de bons minyons alhora que traïdors al nostre pensament.

Mentre existeixi la censura, el públic no sabrà del cert el que pensam i sentim els creadors de ficcions (En el fons potser és això el que es proposa)

~~Tot això es complica amb~~ ^{Haha} la natural tendència del nostre públic, sobretot el burgès, a prendre una actitud moralitzadora, sempre amatent a escandalitzar-se quan es tracta de llibres que reflecteixen la realitat de la vida.

Quan es tracta de viure, simplement, aquest mateix públic es sovint més sensual i despreocupat que els personatges del conte o de la novel·la que critica i té un gran interès en mostrar-se auster i pudibund.

A menys que no caigui en l'extrem contrari. (Però llavors es tracta de llibres estrangers traduïts al castellà i publicats a Sud-Amèrica).

Milers i milers de catalans refusen de llegir llibres en català, si guin de la mena que siguin. Pretenen no entendre'ls. No passa dia sense que algú o altre no em faci aquesta declaració. És evident, però, que existeix una certa quantitat de lectors de llengua catalana.

Entre aquests he de distingir en primer lloc els qui compren i

llegeixen llibres catalans. En segon lloc els que no en compren mai però els manlleven i també els llegeixen. I, en tercer lloc, aquells que no havent-los comprat ni manllevat ni llegit, ^{en} ~~amb~~ parlen amb benevolència. (Són els que més abunden).

A aquest darrers els hem d'agrair que, no interesant-se pròpiament per la lectura de llibres catalans, ens en parlin amb una certa cordialitat i simpatia. Cal però que no s'emboliquin massa en comentar-los perquè llavors descobrim la trampa i ens quedem moixos i cap cots.

Però, en general, quan parlem a algú d'una obra catalana que acaba de sortir o que fa poc que ha sortit se ns queda mirant amb la mateixa expressió sorpresa que si li parlessin d'una obra publicada a Rússia o a Xina.

No té res de particular, puix que tot el que és literatura catalana passa desapercbut gràcies a la gran indiferència dels crítics, dels llibreters i, sobretot, del públic.

Potser si el públic s'interessés un poc més pel llibre català, els crítics i els llibreters també s'hi interessarien. O, potser si els

llibreters i els crítics s' interessessin un poc més pel llibre català, s' interessaria també el públic.

En resum, podem dir que ben pocs s' hi interessen.

o
o o

I ara, permeteu-me un comentari estrictament personal. Hom m' acusa de pessimista. Alguns pretenen que exagero. Altres que parlo per pura amarguesa individual. Els que això diuen són uns còdids, un poc embriacs de sentiments catalanescs que no els deixen veure la realitat. Són gent que es mouen sempre dins el mateix cercle. Viuen voltats d' altra gent que sent i pensa com ells. S' han tancat dins d' una mena de muralla impermeable dins la qual, llurs entusiasmes, llurs esperances s' eixampien i repercuteixen, es multipliquen a l' infinit com en una sala voltada de miralls.

Per a veure i mesurar el món que ens volta cal traspassar aquesta muralla, cal sortir d' aquest cercle màgic. S' ha d' anar al davant de tota mena de gent: Alta i mitjana burgesia, jovent estudiantí, menestrals i treballadors (De tots els meus alumnes, cap no llegeix llibres en

català i tots són catalans). La realitat és trista, que en treure'm de nagar-la.

L'únic que ens resta a fer és reconèixer-la i tractar de combatre-la amb totes les nostres forces per a impedir que la nostra llengua no desapareixi.

a
o o

Sortosament a Catalunya, el sentit de l'equilibri i de la mesura es conserven encara força vius.

Aquest equilibri i aquesta mesura tradicionals, evitaran, potser, que el català desaparegui o esdevingui una llengua morta.

Mentre la majoria dels catalans, per esperit pràctic, per obligació professional o per pura beneiteria, abandonen la llengua materna i es posen a parlar a tort i a dret, el castellà, una minoria, amb gran coratge i entusiasme, vetlla per la seva conservació.

Dins la mesura possible, aquesta minoria està salvant la cultura i la llengua catalanes.

Entre els homes i dones que formen aquesta minoria, es troben

individus de totes les classes socials: des del burgès adinerat capaç de practicar un mecenatge, fins l'humil treballador capaç de comprar un llibre a terme.

I, entre aquest dos extrems, tota la gama de tipus socialment i intel·lectualment classificables: capellans, advocats, metges, enginyers, mestres, editors, botiguers, escriptors i lletraferits, estudiants, actors...

Un cert nombre d'aquests ciutadans se subscriuen a col·leccions de novel·les, de poemes, de contes, el que permet a l'editor de publicar-los.

Assisteixen regularment a conferències i a tertúlies on regna un franc i positiu esperit català. On sempre es parla en aquesta llengua.

Fora de Catalunya, en diferents països del món: Nova-York, Londres, Paris, Buenos-Aires, Santiago de Xile, l'Alguer... se celebren Jocs Florals en llengua catalana i són els catalans absents i amant de llur país, pobres i rics, que donen els diners per als premis.

A les comarques de Catalunya existeixen agrupacions que coneixen i fomenten la llengua catalana per mitjà de conferències, cursos, represen-

tacions de teatre i fins algun concurs literari.

Una gran quantitat de centres recreatius i d'associacions excursionistes tenen un mestre de català que dóna periòdicament lliçons de gramàtica als associats.

Gràcies a la generositat i a l'entusiasme d'un grup de bons catalans, al Teatre Romea encara s'hi representen comèdies en català.

Autors i traductors de peces de teatre clàssiques i modernes, consagren força hores a escriure i a traduir al català sabent que llurs produccions no seran, probablement, representades mai. Si per cas les hi posaran en escena ben poques vegades.

També s'han creat agrupacions d'aficionats els quals, sovint, ho fan tan bé com els professionals i amb el mateix entusiasme.

I és, amb un gran esperit de sacrifici i un desinterès quasi absolut que aquestes manifestacions artistico-catalanes han pogut celebrar-se.

Aquesta heroica minoria (i aquí la paraula heroic s'aplica en tota l'acceptació del mot) ha de salvar i salvarà sens dubte, la llengua catalana.

Així mateix, entre aquesta minoria poc comú, es troba també algun editor de llengua catalana molt més idealista que no pas comerciant. (Si fos més comerciant que idealista ja no editaria en català). S'accontenta de guanyar poc o cap diner pel goig de veure publicades en català obres més o menys perfectes les quals, ~~però, palesen almenys,~~ però, palesen almenys, que la cultura i la llengua catalana encara existeixen.

Per ací i per allà, en cafès i restaurants, s'han constituït tertulies de parla catalana, on es correu ~~humbilitat~~ aquesta llengua procurant esmenar els defectes i vicis propis del bilingüisme.

Abans, d'aquesta tasca conservadora de la llengua viva, se n'encarregaven els camperols, els pescadors. Joaquim Ruyra, Prudenci Bertrana i altres, varen enriquir el lèxic de la prosa llur, escoltant i recorant la parla pura i saborosa dels homes senzills que freqüentaven. Llegint els esmentats escriptors, sentim la benefactora influència de la marineria i de la pagesia catalanes.

Avui, aquesta font s'ha estroncat. Arribeu-vos fins dalt de les

muntanyes del Berguedà o del Pirineu, a través de la dilatada plana empordanesa, sentireu arreu castellanismes. I, si aneu a la costa, prepareu-vos a sentir també barrejades amb el català més dubtós, paraules angleses, alemanyes i franceses.

Això vol dir que ens hem de vigilar constantment. Que no ens hem de refiar més que dels nostres mestres.

Sortosament tenim el que ens cal: Un Institut d'Estudis Catalans, un monumental diccionari de la llengua catalana i una colla d'altres diccionaris auxiliars.

Els que escrivim i els que parlem en públic, tenim ara, més que mai, una gran responsabilitat davant per davant d'aquells que ens llegeixen i ens escolten.

a
o o

A l'època de la Generalitat de Catalunya, durant el període de la República, es publicaven a Catalunya uns 700 volums anuals en llengua catalana. La xifra baixa a zero a partir de 1939.

Durant alguns anys no es publicava cap llibre en català i si algun se'n publicava es venia clandestinament.

Poc a poc comencen d'aparèixer alguns volums.

En 1945 no passen de quaranta per any. Però aquest nombre -naturalment aproximatiu- puja fins a cent vuitanta els anys següents.

A partir d'aquest moment i, molt lentament, la xifra continua pujant.

Sembla que, durant l'any 1960 es publicaren cent seixanta nou obres en català i, en 1962 sobrepassà aquesta xifra.

Si considerem que hi ha pel món, de cinc a sis milions de catalans, aquesta xifra sembla absurda i tristament ridícula. Però si recordem que ara fa vint anys no solament no es publicava sinó que no circulava cap llibre escrit en català, una vaga esperança reneix en nosaltres. El mal és greu però no mortal.

Segons un amic meu, editor d'obres en català, la tònica d'alça en la venda de llibres escrits en català ha estat gairebé constant des de la represa de l'edició en llengua catalana.

Aques mateix editor diu que en l'aspecte estRICTE de les vendes, la

situació de preguerra ha estat, en general, restablerta. La venda de llibres -segueix afirmant- és ja igual o superior a l' assolida abans de la guerra.

Es evident que els catalans que no han renegat de la llengua llur, es mostren més i més inclinats a comprar llibres en català.

Un altre fet resulta també esperançador. Cada any, per Sant Jordi, grups de joves pertanyents a associacions culturals, organitzen paradetes de llibres catalans.

En 1958 eren sis, enguany ja eren cinquanta tres.

Això significa que, a poc a poc, la gent es va despertant.

Aquest jovent, venedor espontani de llibres catalans, és, sens dubte un símptoma de renaixença dins la crisi actual de la llengua catalana.

Tots necessitem creure-hi per a no defallir i seguir lluitant fins que el català torni a ocupar en el concert de les llengües neollatines el lloc que, legítimament, li pertoca.

Això és el que, en el reduït espai d' aquest volumet de la col·lec-

cció PANORAMA ACTUAL DE LES IDEES, que i vull dir sobre Sorts i
dissorts de la llengua catalana.